

ANYANYELV, IRODALOM, TUDOMÁNY, NEMZETTUDAT

1. Egy-egy nyelv kialakulásának történelmi folyamata annak is biztosítéka, hogy az azonos anyanyelven beszélők között különlegesen mély kapcsolat van.

A személyiség közösségi megelőzöttsége magyarázza meg az anyanyelv rendkívüli szerepét is az egyén életében. „Csak anyanyelvemen lehetek igazán én” – vallotta Kosztolányi.¹ Megállapításával egybevág a mai agykutató véleménye, mely szerint az agykéreg anyanyelvi beszédrégiójának döntő szerepe az ember minden szellemi tevékenységében érvényre jut.²

Az anyanyelv nemcsak kommunikációs eszköz, hanem sajátos szemlélet, sajátos logika is.³ Az anyanyelv „az etnikum egyéniségének lényegi meghatározója”⁴. Megőrzi tapasztalatait, biztosítja folytonosságát és hagyományközösségét.

Az emberi méltóságnak elemi feltétele az, hogy az ember azonos lehessen önmagával. Az emberi önazonosságnak viszont az anyanyelv a legfontosabb tényezője.

Az anyanyelvvel egy közösség történelmi tapasztalatainak, sajátos szemléletformáinak, közösségi titkainak is birtokába jut az ember. Egyén és közösség sorsa tehát egybekapcsolódik.

„A közösség kötelékei között ma már a legerősebb az anyanyelv”⁵ – állapította meg a nemzeti érzés hajszálygökereit megvilágító Illyés Gyula, aki *Koszorú* című versében az anyanyelvet „fölnyelő édesanyám”-nak nevezte, a *Haza a magasban* soraiban pedig az anyanyelv szellemi hazát teremtő és megőrző erejéről vallott. Márai

Sándort is idézhetjük: „Nincs más haza, csak az anyanyelv.”⁶

A magyar irodalomban a nemzeti megmaradáért való küzdelem és a személyiség önazonosság-igényének, autonómia-igényének kifejezője lett az anyanyelv értékeinek tudatosítása és védelme.

A XX. században anakronisztikusnak tetsző műformák - az ódák, zsolnárok, könyörgések, nyelvvédő iratok, krónikás énekek, hitvitázó drámák - éppen archaikus jellegükkel mutatnak rá motíváló tényezőik abszurdítására az új ezredforduló tájékán.

Az anyanyelv és a személyi, közösségi identitás közös veszélyeztetettsége motiválja azt, hogy a kisebbségi magyar irodalom az anyanyelvet számtalanszor nevezi „végső menedék”-nek,⁷ „utolsó mentsvár”-nak, „színes bolygó”-nak a vizek hullámzásában⁸, „legvégső hazá”-nak⁹, a nyelv szavait pedig nemzetiség világát őrző „hű sorkatonák”-nak.¹⁰

Íróink és költőink a régi korokban és a huszadik században egyaránt sokszor érezték veszélyben a magyar nyelvet, a magyar identitást. Az anyanyelv és a nemzeti kultúra veszélyeztetettségének az érzése sok változatban szólalt meg a magyarság minden régiójában.

A nyugati magyar irodalomból csak két közismert műre utalok.

Faludy György *Óda a magyar nyelvhez* című verse azt tanúsítja, hogy az anyanyelv személyiségének és önazonosságának meghatározó és megtartó eleme: „Jöhetsz reám méreggel, törrel, ékkel, / de én itt állok az ikes ígéssel.”

Márai Sándor *Halotti beszéd* című verse annak a folyamatnak a bemutatása, amelynek során az

1 Kosztolányi Dezső: *Ábécé a nyelvről és lélekről*. In K. D.: *Nyelv és lélek*. 1990. 75.

2 Hámori József: *Az emberi agy aszimmetriái*. Dialog Campus, 1999. Idézi Szabó István Mihály: *A magyar szaknyelvi-kommunikációs kultúra az ezredfordulón*. Magyar Tudomány, 2001/6. 741-742.

3 Szegedy-Maszák Mihály: *A nemzet mint érték*. Új Forrás, 1980. 4. 40-41.

4 Gáll Ernő: *A sajátosság méltósága és ami mögötte van*. In G. E.: *A sajátosság méltósága*. 1983. 94.

5 Illyés Gyula: *Hajszálygökerek*. In: I. Gy.: *Hajszálygökerek*, 1971. 261.

6 Márai Sándor: *Napló 1968-1975*. Akadémiai Kiadó-Helikon Kiadó. Bp. é.n. 287.

7 Reményik Sándor: *Az ige*. In: R. S.: *Erdélyi március*. 1990. 161.

8 Sütő András: *Anyám könnyű álmot ígér*. Bukarest. Kriterion. 1970. 17.

9 Kulcsár Ferenc: *Óriás arany-orgona*. In: *A mi nyelvünk*. Szerk.: Grétsy László. 2000. 287.

10 Magyarai Lajos: *Szavak. Sütő Andrásnak*. uo. 304.

emigrációban a személyiség anyanyelvével együtt elveszíti nemzeti identitását is.

Az anyanyelv az irodalomban a történelmi emlékezet foglalata is. A nyelvvédő írások legtöbb esetben a magyar történelmi múlt és kultúra védelmében is szólnak. Több száz ilyen mű született a kisebbségi magyar irodalmakban.

A délvidéki Domokos István *Kormányeltörésben* című verse az anyanyelvtől, családjától, nemzetétől, a világtól és önmagától elidegenedett személyiség identitásválságának kifejezése: a törmelék-tudatnak törmelék-nyelven való bemutatása. Arra döbönt rá, hogy a nyelvéből, önazonosságából kiesett személyiségnek a sorsa száználmas és kilátástalan, tudata össze többé már nem rakható emléktörmelékekből áll.

A felvidéki Gál Sándor *távolodók* című verse a nemzetiségi identitásvesztés folyamatát mutatja be. Arra figyelmeztet, hogy akik nemzetükből kiválnak, azok „önmagukból is kitántorognak”. Velük nemcsak a nemzetiség, hanem az emberiség is szegényebb lesz, hiszen önmaguk feladásával ember voltuk teljességét csonkítják meg.

A kárpátaljai Vári Fábrián László *Illyés Gyula fej-fája előtt* című versében a lét mélységéből száll föl a lírai én öntanúsító vallomása, az anyanyelv jogán való összetartozás kinyilvánítása. Helytállása küzdelem-vállalás és hűségvallomás egyszerre: „Makacs szánkra fegyelmet / izzó jogarral égess, / csak őrizz meg bennünket, édes, / édes anyanyelv!”

Az erdélyi magyar kultúrában a legkülönbözőbb műformákban, elemi emberi jogok védelmében szólal meg a nemzeti identitást az anyanyelvben védő irodalom. A sok-sok kínálkozó példa közül csak kettőt említek.

Sütő András *Engedjétek hozzám jönni a szavakat* című esszéregénye a személyiség, közösség és anyanyelv összetartozását világítja meg. Az anyanyelv védőírata is ez a könyv, értékeinek gazdag megmutatása, teremtő munkásainak megidézése.

Kányádi Sándor költészetének is gyakori, sokszor szakrális motívuma az anyanyelv és a nemzeti önazonosság. *Halottak napja Bécsben* című költeményében Mátyás király segítségét kéri, hogy „lenne védelmünkre / hogy ne kéne nyelvünk / féltünkben lenyelniünk / s önnön szégyenünkre”.

A kisebbségi magyar irodalmak nyelvvédő művei az anyanyelvi kultúra értékeihez való jogot elemi emberi lehetőségként védelmezik a kisebbségeket felszámolni törekvő politikával szemben. Ezt az elemi jogot azzal is védik, hogy bensőségesen otthonosak a magyar nyelv titkaiban, szépségeiben, értékeiben.

Az otthonvilág legfontosabb szervező eleme az anyanyelv. Nyelvünk az édesanya mintájára szólít-

ja az anyanyelvet és a hazát: édes anyanyelvünk, édes hazánk.

Az anyanyelv az etnikum egyéniségének lényegi meghatározója.¹¹ Heidegger a nyelvet a lét házának („das Haus des Seins”) nevezte.¹² A magyar nyelv a magyar lét háza.

Sütő András pedig arra is figyelmeztetett, hogy: „Nyelvéből kiesve: létének céljából is kiesik az ember.”¹³

A magyarság anyanyelvvédő és az anyanyelv értékeit tudatosító irodalma az emberi szabadság-igény és otthonosság-igény egyetemes érvényű megnyilatkozása is.

2. Az irodalom azért hozza létre a maga külön létmódját, hogy az alkotó ennek révén kinyilváníthassa a világhoz való viszonyát. Az irodalom azért használja fel a valóság tényeit, hogy megmutathassa, miként ítéli meg azokat.

„A műalkotásban a létező igazsága lép működésbe. A művészet az igazság működésbe-lépése.”¹⁴ Az igazság „a létező el-nem-rejtettségét jelenti”.¹⁵

Az irodalmi mű kiszabadítja élményei kötöttségéből az olvasót, rálátást biztosít neki a létre. Az irodalom segítségével az ember mértéket kap létezésének tágasságához.

A nagy mű módosítja az addig vitathatlannak hitt szemléletet. Új, gazdagabb, igazabb világlátást ad befogadójának.

A művekben megnyilatkozó közösségi felelősség nem ütközik a művészet autonómiájával.

A magyar és a világirodalom legnagyobb alkotásai tanúsítják, hogy esztétikai érték és közösségi felelősség nem ütköznek egymással.

Az irodalom a személyiség és a közösség formálásának hatékony és nélkülözhetetlen eszköze.

A magyar irodalom nemcsak vetülete és nyelvíleg elhatárolt változata az európai irodalomnak, hanem egy olyan emberi közösségnek, a magyar nemzetnek a megnyilatkozása is, amelyiknek minden más nemzetétől különböző történelmi élményei vannak.¹⁶

11 Gáll Ernő: *A sajátosság méltósága és ami mögötte van*. In: G. E.: *A sajátosság méltósága*. Bp. Magvető Könyvkiadó. 1983. 94.

12 Martin Heidegger: *Wozu Dichter?* In: M. H.: *Holzwege*. Frankfurt a.M., Klostermann, 1977. 306.

13 Sütő András: *Engedjétek hozzám jönni a szavakat*. Bukarest. Kriterion. 1977. 163.

14 Martin Heidegger: *A műalkotás eredete*. Fordította Bacsó Béla. Európa Kiadó. Bp. 1988. 65.

15 uo. 81.

16 V. ö.: Kerecsényi Dezső: *Magyar irodalom*. In: *Mi a magyar?* 312-313.

Az irodalomban újabb és újabb aspektusával tárulkozik föl a lét. Megismerhetővé válik a világból az, ami semmi más módon nem közelíthető meg, ami az irodalmi mű nélkül örök takarásban, létfeladtságban, lételrejtettségben maradna.¹⁷

Amikor például Nagy Gáspár versében kimondta a mártír miniszterelnökről, hogy

egyszer majd el kell temetNI
és nekünk nem szabad feledNI
a gyilkosokat néven nevezNI!

akkor ez az alapvető erkölcsi követelmény a kimondás révén megsemmisíthetetlen igazsággá vált.

Az irodalom a léttel való dialógus, a lélek és a szellem edzőpályája.

A nagy mű mindig hozzáad valamit a léthez, gazdagítja világunkat. „A művekben létrehozott igazságok pedig még mindig teret kértek maguknak a műveken kívül is.”¹⁸

Minden nagy mű kísérlet arra, hogy az egyedi jelenséget az elvvel, végest a végtelennel, a tárgyat a gondolattal, az embert a világgal, a cselekvést az erkölccsel szembesítse.

Az irodalomból a szellem, erkölcs, érzés, fantázia fénye sugárzik még azokra is, akik nem olvasnak.

A tudománynak és a kultúrának erkölcsi feltétele az igazság és az őszinteség.

3. A tudomány és a művészet egymásnak is nagy ösztönzői az emberlét egyetemes szemléletében.

Teller Ede beszélt arról egyszer Csoóri Sándornak, hogy az ő szellemi életrajzában az alakulását legmarkánsabban Ady Endre költészete határozta meg. Még a tudományos kutatásban is. „Ady különleges és sosemvolt szimbólumokat sűrítő nyelvre sodorta a felé a gondolat felé, hogy ha szófüzió révén nagyfeszültségű, új energia keletkezik a versben, az atomok világán belül is megtörténhet, hogy nemcsak maghasadás révén állítható elő nagy energia, hanem magfúzió révén is!”¹⁹

1987-ben Amerikában, a Magyar Baráti Közösség konferenciáján Bay Zoltán tartott előadást a világtűrkísérletek jövőjéről. Este pedig ő vezette be a Szabó Lőrinc estét. Visszaemlékezett arra, hogy a debreceni Református Főgimnáziumban az egyik tanáruk a *sic itur ad astra* latin mondás értelmét kérdezte. Szabó

17 V.ö.: Martin Heidegger: *A műalkotás eredete*. Bp. Európa Kiadó. 1988. 110-112.

18 Csoóri Sándor: *Nappali Hold*. In: Cs. S.: *Tenger és diólevél*. Bp. Püski Kiadó. II. 1160.

19 Csoóri Sándor: *A negyedik világtalálkozó megnyitója*. In Cs. S.: *Szálla alá poklokra*. Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc, 1997. 92.

Lőrinc azt válaszolta, hogy a költészet, a művészet szárnyain lehet a csillagokig jutni. Bay Zoltán akkor mosolyt kiváltó válaszában a tudománytól várta a csillagokra jutást. „Most kérдем: kinek volt igazza? Azóta 12 ember járt a Holdon, s naprendszerünkben műholdak, fizikai műszerek százzszámra röpködnek. Jelenlegi válaszom az, Lőrincnek és nekem, mindkettőnknek igazunk volt. Mert egy élet tapasztalata megtanított arra, amit akkor nem éreztem át, hogy a tudomány is csak a lelkesedés, az intuíció szárnyaiban emelkedhetik magasba. Tudomány és művészet között nincs különbség, mindkettő közös forrásból táplálkozik, az embernek abból a vele született törekvéséből, hogy előbbre, magasabbra jusson.”²⁰

Németh László nagyon sokat foglalkozott Galileivel. Legjobb drámáját is róla írta. Méghozzá két, egymással ellentétes befejezéssel. Melyik hát Németh László Galileije? A diadalmas vagy az összeroskadó? Hogyan lehet egy darabnak két, egymással ellentétes befejezése? Kaphat-e egy dráma teljesen változatlan első három felvonása a negyedikben utólag ennyire ellentétes befejezést?

Németh László *Galileijének* mindkét változata remekmű, mindkét dráma hiteles alkotása a szerzőnek.

Az eredeti változatban Galilei valóban az új tudomány diadalmas hőse. Igazának újabb bizonyítására készül.

De így mindenki megindokolhatná a maga gyöngegségét – ébredt föl Németh Lászlóban a moralista. S megírta a darab negyedik felvonásának új változatát, melyben Galilei erkölcsi megrendülésének ad minden egyéb érvert lefokozó hangsúlyt. A második változatban nincs Galilei számára erkölcsi feloldozás, hiszen Toricelli megjelenése azt is bizonyítja számára, hogy a tudomány nélküle is megy tovább.

Ugyanannak az előtörténetnek két különböző vége? Igen. Az első három felvonás gazdag és kiegyensúlyozott feszültségében mindkét lehetőség előzménye ott van. Ha nem tudná Galilei a maga igazát, vagy ha nem érezné a visszavonás erkölcsi súlyát, nem volna dráma.

A művészet és a lélektan ősidők óta ismeri a lelki reakcióknak az ellentétükbe való átcsapását.

Az, hogy a *Galilei* két változata egymást komplementer módon kiegészíti, számomra a fizikus Toró Tibor tanulmánya révén vált világossá.²¹ *Contraria*

20 Idézi Görömbei András: *Tűnődés nagy út után*. In: G. A.: *A szavak értelme*. Püski Kiadó. Bp. 1992. 36.o.

21 Toró Tibor: *Komplementaritás a kvantumfizikában, a művészetben és a transzfigurált antinómia módszere*. In: T. T.: *Kvantumfizika, művészet, filozófia*. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest. 1982. 9-16.

non contradictoria sed complementa sunt - hangzik Niels Bohr komplementaritás elvének tétele: az ellentétes elemek nem ellentmondóak, hanem megfelelő módon kiegészítik egymást. A komplementaritás elvét újabban a lélektan és az esztétika egyaránt gazdagon hasznosítja. Az irodalomtudomány például a „nyitott mű” poetikájának leírásakor utal arra a lehetőségre, hogy bizonyos művek csak a lehetséges variációjuk összességével ragadhatók meg. S ezek az egymásnak látszólag ellentmondó variációk nem ellentétei, hanem kiegészítői egymásnak.

Németh László két „zárt” Galileije most már mindig kinyitja egymást: bármelyik változatot olvassuk és nézzük, mindig megjelenik bennünk a másik változat is. Németh László is vállalta mindkettőt. Azt szerette volna, ha mindkét befejezéssel megjelenik a darabja. *Contraria non contradictoria sed complementa sunt.*²²

A tudomány és művészet szoros kapcsolatának példái vég nélkül idézhetők. Nagy László például hallatlan gyönyörűséggel tanulmányozta Heisenberg *A rész és az egész* című könyvét, talán költészete utolsó periodusának jellege is erősítést kapott tőle. De azért leírta: „viszonylagos viszonylatok között is tudom, hol az anyám”.

Bartucz Lajos, a magyarságtudomány egyik megteremtője mutatott rá arra, hogy a tudomány differenciálódása következtében vannak olyan tudományok, amelyek „tárgyukban és célkitűzéseikben is nemzetiek”.²³

A magyarság megismertetését, tudományos bemutatását nekünk kell bevinnünk a világ tudományosságába.

A „nemzeti jellegnek a tudományban csak addig a határig van jogosultsága, amíg az a tárgyból magából természetszerűen következik, vagy a tudós nemzeti eredetiségéből fakad s legfőképpen pedig, amíg az igazság rovására nem megy”.²⁴

Németh László a szakok egymásba épült, új minőségben egybeforró vállalkozásának szeretné látni a hungarológiát.²⁵ Az egyes tudományok anyagát sorstudományi érdeklődéssel vizsgálva emelné új tudományá.²⁶ Véleménye szerint a magyarságtu-

domány legfontosabb célja „önmagunk tudományos felfedezése, s ami ezzel egy: felelősségének”.²⁷

Identitás nagyon sokféle van, de a magyar nemzeti identitás meghatározó tényezője az anyanyelv és az anyanyelven átörökített nemzeti kultúra.

A hungarológia „a magyarságra vonatkozó ismeretek kerete”, a „különböző diszciplínák elemeinek egy meghatározott célra irányított, egymásra is vonatkoztatott egésze”.²⁸

A nemzeti tudományok összefogására tett korai javaslatot a magyarságtudomány a maga nemzetközi diszciplínává emelésével gazdagította.²⁹

A magyarság számára mai, a nemzeti tudat szempontjából rendkívül nehéz és bonyolult helyzetben létfontosságú kérdés a nemzet egészének szellemi integrációja, a magyar identitástudat meg erősítése. Ez viszont csak reális nemzeti önismereten alapulhat. Ennek a nemzeti önismeretnek lehet a magyarságtudomány hatékony eszköze.

Ehhez azonban lépést kell tartania a világszerte megújult nemzettudományokkal. Csak így válhat hatékonyvá az a széleskörű magyarságismereti gyakorlati munka is, melyet a magyar kultúra és tudomány oly sok küldötte végez Magyarországon és a nagyvilágban egyaránt.

A legújabb kultúraelméleti kutatások szerint az identitás állandóan változik, mindig keletkezésben van és mindig dialogikus jellegű.³⁰

A magyar kultúrát azonban belső azonosságunk és változásunk feszültsége éppúgy identifikálja, mint az interkulturális tapasztalat.

Az önonazonosságunk kultúránk történeti eredménye is, folyton változó, folyton alakuló ez az önonazonosság.

Éppen ez rak ránk óriási felelősséget.

4. A nemzeti tudat és önismeret a nemzeti kultúra egészében nyilatkozik meg a maga teljességében. De van az alkotóknak egy csoportja, amelyekben különleges közösségi felelősség él. Ezek az alkotók személyes gondjuként élik meg a nemzet sorskérdéseit, ezért különleges szerepük van a nemzeti önismeret alakításában. Műveikben másokénál közvetlenebbül jelennek meg a nemzeti kérdések és sajátosságok.

Részei a nemzeti önismeretnek azok a remekművek is, amelyek közvetlenül nem kapcsolódnak a nemzet kérdéseihez. Az anyanyelv és a hagyó-

27 uo. 52.

28 V.ö.: Köpeczi Béla: *A hungarológia helyzete és lehetőségei*. Magyar Nemzet 1992. szeptember 25. In: *Hungarológia*. 2(2000)/1-2. 9.

29 Klaniczay Tibor: *A magyar filológia helyzete külföldön*.

In: *A hungarológia fogalma* 134.

30 uo. 478.

22 Bővebben: Görömbei András: *Németh László két Galileije*. In G. A.: *A szavak értelme*. Püski Kiadó. Bp. 1992. 144-151.

23 Bartucz Lajos: *A modern nemzeti tudományról*. Magyar Szemle 1930. 329-337. In: *A hungarológia fogalma* 28. 24 uo. 28.

25 Grezsa Ferenc megállapítását idézi Kovács Imre Attila: *Leltár előtt. Hungarológiai dilemmáink és Németh László*. In: *Hungarológia*, 2 (2000)/1-2. 71.

26 Németh László: *A magyarságtudomány feladatai. Magyarságtudomány* 1935.1. In: *A hungarológia fogalma* 50.

mányközösség nemzeti jellegűvé avatja ezeket az alkotásokat is.

Irodalmunk a nemzeti önismeret semmi mással nem helyettesíthető megnyilatkozása, a nemzeti lét rejtett, de létező tartományainak föltárása, fényre hozása.

Ezzel magyarázható az is, hogy irodalmunk történetének korszakai többnyire a nemzet történelmi fordulatainak dátumaihoz is kötődnek.

Nemzeti imádsággá is olyan verseink váltak, amelyekben a nemzet legmélyebb szándékai szólaltak meg. A jobb nemzeti sorsért könyörgő *Himnusz*, a hazához való hűség *Szózata* és a szabadságküzdelem esküjét fogalmazó *Nemzeti dal*.

Az európai integráció létkérdéssé tette a magyarság nemzeti önismeretének, önazonosságának, identitásának a megerősítését, hiszen nem egy sorsdöntő kérdésben közösségként kell önmagát meghatározni, közösségként kell döntenie.

Az integráció megerősítette a nemzetek és az egyének önazonosság-igényét. A jellegtelenység felismert veszedelmeivel csak akkor tud ép lélekkel szembenézni a személyiség és a közösség egyaránt, ha legalább a maga szűkebb környezetében kiélheti otthonosság-igényét.³¹

A globalizációval párhuzamosan ezért vált az identitáskutatás az egyik legfontosabb stúdiummá.

A magyarságnak létérdeke, hogy otthon érezze magát Európában. De ezt csak akkor érheti el, ha a nagyfokú világnitottság mellett - úgy ragaszkodik önazonosságához, szellemi-erkölcsi értékeihez, anyanyelvéhez, kultúrájához, hogy az új idő követelményei szerint meg is újítja azokat.

Bibó István az identitásképződés folyamatában a cselekvést, egy-egy probléma megoldását tartotta a legfontosabbnak. József Attila az ihletet anyaggyűző tiszta akarattal, a nemzetet pedig közös ihletnek nevezte.

Ez a közös akarat vált magyar nemzeti cselekvéssé 1848-ban és 1956-ban. Ezeknek a nagy történelmi pillanatainknak az identitásképző szerepe felbecsülhetetlen értékű.

Bibó Istvánnak a Németh László minőségkonceptiójával rokon, a problémák megoldására irányuló, s e megoldások révén a magyarság sajátosságait alakító programja azért érdemel különleges figyelmet, mert ezzel ösztönző módon kapcsolható be a magyarságtudomány illetékeségi körébe a tudományok és művészetek, egyáltalán a magyar értékek, magyar teljesítmények legszélesebb köre.

31 V.ö.: S. Varga Pál: *A pászorttűz lángja*. Hittel, 1999. 8. 88-90.

A magyarságtudománynak szembe kell néznie a nemzeti identitás mindig keletkezésben lévő módjával és képződésének dialogikus jellegével egyaránt.

Napjainkban a globalizáció az összmagyarság létkérdésévé tette nemzeti identitásának, önazonosságának és nemzeti összetartozás-tudatának a megerősítését.³²

A modern nemzet nyelvi-kulturális közösség, melynek nem feltétele sem a terület, sem a gazdasági egység, sem az állami szuverenitás.³³

A nemzet fogalmát nem szűkíthetjük az államformáció megnevezésére, nem korlátozhatjuk etimológiai-biológiai jelentéstartalomra sem.³⁴

„A nemzet, a nemzettudat kulturális kategória; az etnikum biológiai; az állam politikai.”³⁵

Egy közösség akkor törekszik önmaga reprodukálására és fejlesztésére, amikor stabilnak és erősnek érzi önmagát.

Ezt a stabilitást és erőt biztosíthatja a maga eszközeivel a tudomány a nemzet számára a gazdaságban és a nemzeti tudatban egyaránt. Minden felfedezés, minden tudományos eredmény, amelyet magyar tudósok érnek el, a magyar nemzeti öntudatot és önismeretet erősíti.

Fontos, hogy a tudomány a maga tiszta eszközeivel, körültekintő objektivitásával stabil és folytonos megújulásra képes nemzeti önismeretet és öntudatot biztosítson a nemzeti közösségnek.

A nemzeti közösség összetartó erejét jelentő nemzeti tudatnak és önismeretnek olyan erős tudományos alapokon kell állnia, hogy azokat ne lehessen figyelmen kívül hagyni és ne lehessen politikai-hatalmi törekvések kellékévé tenni.

A rendszerváltozás óta eltelt időszakban a nemzeti kérdésekhez való viszony politikai tematikává vált és a politikai törésvonalakat követi.³⁶ Teljes megosztottságot mutat az alapvető kérdésekben is. A nemzet ügyét alárendeli a hatalmi harcoknak és ezáltal politikai tényezővé teszi.

A tudománynak és a kultúrának egyetemes érvényű szemlélet jegyében kell érvényre juttatnia a maga eredményeit.

Ez ösztönöz bennünket alapvető emberi jogaink maradéktalan megszerzésére. Az Európai Unió feloldja a merev állami kereteket, nem az állami egységre épül, hanem különféle régiók nyitott társulására. Ez a magyarság számára óriási lehetőség is arra,

32 Schöplin, 145.

33 Székely János uo.

34 Szélely János uo.

35 Székely János i.m. 208.

36 V.ö. uo.

hogy a határok légiesítése során megerősítse nemzeti összetartozás-tudatát, megerősítse nemzeti identitását. Ez nem ütközik az Európai Unió koncepciójával, hanem éppen abból is ösztönzést meríthet. Európának ugyanis a lényegéhez tartozik a sokszínűség. Az európai jelleget a dialogikusság biztosítja. Ez azt jelenti, hogy az európai gondolkodás alapvetően dialogikus jellegű. Az egysége az egymástól különböző nézetek ütköztetése és szintézise révén jön létre. Európa egyensúlyát a különbözőségeket érvényre juttató összefogás biztosítja. Az Európai Unió nagy kihívás és nagy lehetőség a magyarság számára. „Mert a nemzet ezentúl nem egy ország határai közé rekesztett térben – formálisan, államilag, adminisztratíván – fog létezni, hanem – amint ez évszázadok óta, a magyar és nagyon sok más, birodalmi vagy szuverén államisággal nem rendelkező nemzeti közösség esetében alaphelyzetként megszokott dolog – a kultúra, a szellem tartománya fogja kirajzolni és megteremteni ezt a hazát.”³⁷ Ebben a nyitott rendszerű Európában a magyarság önmagában is egy kis Európa lehet, hiszen történelme folytán önmagában is az egység és sokféleség jegyeit együtt hordozza. A történelmileg kialakult különbségek külön színek lesznek ebben a mozaik-nemzetben. A mozaik-nemzetben „a mozaik minden kockája önálló, különálló rész, de csak a többivel együtt teljes”.³⁸

A mozaik-nemzet minden részének egyforma jogokkal, egyforma lét-lehetőségekkel kell rendelkeznie. Ez az új Európa igénye is. Az európai identitás lényege az együtt élni tudás, mely csak egyenjogú és egyenrangú felek között lehetséges. Ezért Európának is érdeke, hogy egyenjogú és erős nemzetek éljenek benne egymás mellett. Minden nemzet elemi igénye, hogy tagjai rendelkezzenek az alapvető emberi jogokkal. A magyarság – miként bármely más nemzet is – csak akkor lehet az európai identitás része, ha nemzeti közössége minden mozaikjának azonos emberi jogokat biztosít.

Ezeket a tudomány és a művészet egyként követeli.

„Az emberi jogok korszerű értelmezésének tudománypolitikai konzekvenciája nem lehet más, mint hogy a kisebbségek igényt tartanak a kultúra egészének birtoklására, úgy is, mint az egyetemes műveltség eredményeinek befogadói és úgy is, mint annak további gazdagítói.”³⁹

37 Ódor László: *A nemzet fogalma avagy multikulturalitás a 21. századi Európában*. Hítel, 2008.

38 Csoóri Sándor: *A negyedik világtalálkozó megnyitója*. In Cs. S.: *Szálla alá poklokra*. Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc, 1997. 90.

39 Benkő Samu: *A romániai magyar tudomány helyzete és az Erdélyi Magyar Múzeum-Egyesület feladatai*. Bp. 1993.

Így szól közösségéért és minden kisebbségi közösségért felelősséget érző tudós, Benkő Samu. De ugyanez a legfőbb törekvése az írónak, Sütő Andrásnak is:

„Az anyaország és a nagyvilág támogató erejével megsegítve be kell verekednünk magunkat minden határon túli magyar régióban a teljes és valóságos önrendelkezés védelme alá. A határok feletti magyar integráció így válik metaforikus reménységből alkotmányos valósággá.”⁴⁰

A partikuláris érdekcsoportok képviselőite helyett az egész nemzet érdekét szem előtt tartó cselekvő magatartást kell kialakítanunk.

Nemzeti kultúránk és tudományunk ehhez az új magatartásformához történelmi tapasztalatot és sürgető ösztönzést egyaránt ad.

A magyar kultúra és tudomány legjobbjai mindenkor felelősnek érezték magukat nemzetük sorsáért és jövőjéért.

Történelmünk kihívásaira most is autonóm személységekből álló nemzetként kell válaszolnunk.

Válaszunk pedig nem lehet más, mint egy olyan nemzeti azonosságtudat megteremtése, melyben a magyarság és európaiság egymást erősítő egysége és különbözőése ösztönző értéként nyilatkozik meg.

„Európában senkinek sem szabad kisebbséginek lennie, mert az nem statisztikai kérdés, hanem a méltóság vagy a megalázottság alternatívája.”⁴¹

Az identitás ösztönözzön bennünket nemzeti önismeretet mélyítő, gazdagító és életelví, jövőt akaró cselekvésre.

Értelmiségi hivatásunk erősítése végett nagyon sokszor idéztem már Sütő András Szervét Mihályának szavait. Az ő mindnyájunkat ösztönző üzenetét ajánlom figyelmükbe most is:

„Gyertyát nem azért gyújtanak, hogy a véka alá rejtsek, hanem hogy a gyertyatartóba tegyék, és fényét vesse mindazokra, kik a házban vannak. Gondolkodó emberek, ti vagytok a világ világossága, nem rejthető el a hegyen épített város.”⁴²

13. (idézi uő: *Monológ alkonyatban*. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2005. 16.

40 Sütő András i.m. 40-41.

41 Péntek János: *Nyelv és identitás a Kárpát-medencében*. Hítel, 2007. 7. sz. 98.

42 Sütő András: *Csillag a máglyán*. In S. A.: *Színművek*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1989. 264.